

PRÍNOS G. E. MOORA K ETICKEJ DISKUSII O POJME DOBRA

ZUZANA PALOVIČOVÁ, Filozofický ústav SAV, Bratislava

PALOVIČOVÁ, Z.: G. E. Moore's Contribution to the Discussion of the Concept of Good in Ethics
FILOZOFIA 56, 2001, No 2, p. 82

The paper focuses on G. E. Moore's contribution to the discussion of the concept of good. Its aim is to explain Moore's understanding of this concept and his argument against naturalism and to call the attention to the more problematic aspects of his philosophical analysis of ethical concepts. The author also tries to show, why Moore's philosophy, in spite of its limitations, is still living in contemporary ethical dicourse.

V bežnej reči často používame vyjadrenia obsahujúce hodnotiace slová dobré, zlé, správne, čestné a pod. Pomocou týchto výrazov formulujeme svoje súdy o ľuďoch, ich činoch, udalostiach, veciach. Intuitívne cítime, čo je správne, a čo nie, čo je dobré a čo zlé. Pre etiku ako teoretickú disciplínu je potom dôležité objasniť, či tieto pojmy označujú nejaké vlastnosti vecí a konania, či význam týchto pojmov môžeme objasniť pomocou iných výrazov, aké sú vzťahy medzi nimi a pod. Systematická pozornosť sa dnes pojmovej analýze jazyka morálky venuje tak v anglosaskej, ako aj v kontinentálnej morálnej filozofii. Medzi najvplyvnejšie diela modernej etiky, ktoré nastolili problém logicko-sémantického skúmania významu základných etických pojmov, konkrétne pojmu dobra, a ktoré na ďalšie desaťročia určili smer vývoja etickej teórie, patrí práca G. E. Moora *Principia Ethica* (1903).

G. E. Moore ako jeden z prvých etikov prišiel s tvrdením, že ak sa filozofia morálky zamerá len na otázky správneho konania a ak sa za cieľ etiky považuje len stanoviť obecné mravné princípy, od ktorých sa môžu odvodzovať návody na to, ako by ľudia mali konať, či tvrdenia o tom, akú majú činy, resp. veci hodnotu, nemôžeme v tomto smere nič urobiť, pokiaľ nevieme, čo slovo *dobrý* znamená. Moore presadzuje názor, že úlohou etiky nie je stanoviť "čo je dobré", ktoré konkrétne vlastnosti, resp. činy sú alebo nie sú dobré, ale zaoberať sa pojmom dobrosti, resp. vlastnosti "byť dobrý" a osvetliť, čo termín "dobrý" reprezentuje. Najzákladnejšou otázkou celej etiky je podľa G. E. Moora otázka, ako definovať "dobro". Logická sémantika v tomto prípade môže pomôcť osvetliť skladbu súdov a pojmov v jazyku, upozorniť na prípadné logické nedokonalosti definovania tohto pojmu ([8], §1).

Fundamentálne princípy etiky musia byť systematickými úsudkami objasňujúcimi, ktoré predmety a do akej miery vlastnia nejakú jednoduchú vlastnosť, nepodliehajúcu ďalšej analýze, vlastnosť, ktorá môže byť nazvaná "dobrom" alebo "vnútornou hodnotou"¹ ([8], §1).

¹ G. E. Moore podľa tohto kritéria rozoznáva dve triedy etických teórií: tie, ktoré predpokladajú, že pojem dobra možno získať len mimo konkrétnej reality, a to cez metafyzickú realitu; to

Omyl v definícii dobra vedie podľa G. E. Moora k mylným morálnym úsudkom najčastejšie. Otázka "Čo označuje pojem dobro?" je teda základnou otázkou etiky.

* * *

G. E. Moore si kladie otázku, čo vlastne hovoríme o stave veci, keď hovoríme, že je dobrá alebo zlá. Môžeme objaviť nejakú všeobecnú vlastnosť, ktorá patrí vo všeobecnosti absolútne všetkým dobrým veciam a ktorá nepatrí žiadnej veci okrem tej, ktorá je dobrá? Alebo môžeme objaviť nejaký jednoduchý dôvod, prečo je vec dobrá, resp. lepšia ako iné? ([8], §4)

Tradičná etika používala predovšetkým prirodzený jazyk. Svoju terminológiu stanovovala tým, že bežným výrazom z prirodzeného jazyka priradila definíciou spresnený význam. Význam etického výrazu *dobrý*, ktorého význam je tradíciou používania v danom jazyku už určený a fixovaný, vyjadrovala presnejšie pomocou iných výrazov.

G. E. Moore rozlišoval medzi používaním slova *dobrý* v prirodzenom jazyku a v jazyku, s ktorým pracuje etika. Prirodzený jazyk je podľa jeho názoru živelne sa rozvíjajúci systém znakov, používaný nejakou spoločnosťou predovšetkým na dorozumievanie. Ale v etike plní jazyk aj inú funkciu. Pre etické termíny je charakteristické ich použitie na hodnotenie ľudského konania či na vytváranie noriem regulujúcich toto konanie. Ak pod definíciou pojmu bežne chápeme vyjadrenie významu akéhokoľvek slova pomocou iných výrazov, v prípade definície dobra by sme museli sledovať, v akom význame sa obyčajne používa slovo *dobrý*. Podľa G. E. Moora takáto definícia dobra pre etiku nestačí. *Povahu tohto pojmu treba definovať* prostredníctvom logickej analýzy ([8], § 2-3).

Každé slovo, ktoré je gramaticky správne utvorené, má v jazyku význam a označuje podľa G. E. Moora nejaký predmet, ktorý môže byť jednoduchý alebo zložený. Výraz pochopíme len v spojení s označovaným predmetom. Každé definovanie pojmu je založené na analýze, ktorá nás privedie k vymedzeniu určitých znakov predmetu, ktoré sú pre ten-ktorý predmet podstatné a ktorý predmet odlišujú od iných konkrétnych objektov. Preto možno podľa G. E. Moora definovať len zložené pojmy, teda také, ktoré sa skladajú z niekoľkých prvkov. (Napríklad výraz *kôň* môžeme definovať tak, že vymenujeme jeho relevantné opisné vlastnosti a,b,c,d). Definícia potom vypočítava podstatné časti označovaného predmetu, ktoré vyjadrujú jeho podstatu, a ich štruktúrne vzťahy. Ak by slovo *dobré* označovalo zložený predmet, potom by boli možné analytické výpovede s predikátorom *dobré*. *Dobré* má také a také vlastnosti.

Dobré je podľa G. E. Moora jednoduchý pojem podobne ako pojmy *žltý*, *sladký*. Tieto pojmy nemôžeme definovať prostredníctvom iných pojmov. Niekomu, kto nevie, čo je *žlté*, nemôžete vysvetliť, čo je *žlté*. Takisto niekomu, kto nevie, čo je *dobré*, nemôžete vysvetliť, čo je *dobré*. *Dobro* je niečo, čo človek chápe alebo čo si predstavuje, ale nevie opísať jeho vlastnosti ([8], §7).

Pojem *dobré* je mnohoznačný. Ľubovoľná vec môže byť označená za *dobru*, ak sa pre nejakú konkrétnu vlastnosť vec hodnotí ako *dobrá*. Ak vyjdeme z predpokladu, že slovo *dobro* nemôže označovať nič iné okrem nejakej vlastnosti predmetov, potom

sú metafyzické etické koncepcie. Druhé koncepcie pripisujú podobný význam prírodným faktom, preto ich Moore nazýva naturalistické etické teórie.

našou jedinou úlohou bude hľadanie tejto vlastnosti. No ak priznáme, že dobré je mnohoznačný pojem, že ľubovoľná vec môže byť dobrom, budeme pri definícii dobra opatrnejší ([8], §14).

Pojem *dobré* označuje podľa G. E. Moora jednoduchú a nedeliteľnú vlastnosť. Všetky dobré predmety majú zároveň ešte nejakú inú vlastnosť ([8], §6). Dobré podobne ako pojem žlté nie je komplexný pojem. Sú to jednoduché pojmy, z ktorých vychádza a u ktorých končí definícia. V prípade "dobrého" ide o *jednoduchý, intuitívne postihnuteľný obsah* pojmu. *Dobré* teda patrí medzi predmety myslenia, ktoré samé nemôžu byť definované, pretože sú to posledné pojmy, ktorými musí byť definované to, čo je definovateľné ([8], §10).

Význam pojmu *dobro* a význam prídavného mená *dobrý* nie sú totožné. Dobro je vždy dobré. Ak priradíme predmetu prídavné meno "dobrý", obyčajne mu môžeme priradiť aj iné vlastnosti, napr. príjemný. Ale ak tvrdíme, že príjemné je dobré, to ešte neznamená, že definujeme dobro. G. E. Moore považuje za vedľajšie, či jeho závery o význame slova *dobré* súhlasia s obecným jazykovým úzom.

Pojem dobro ako substantívum možno podľa G. E. Moora definovať veľmi dobre, pretože ide o niečo zložené. *Dobro je to, čo je dobré*. Teda *dobro* má dva prvky - je to *niečo* a má vlastnosť *dobré*. Pritom *dobro* môže mať *vždy a nevyhnutne* okrem vlastnosti *dobré* ešte iné vlastnosti, napríklad *príjemné alebo užitočné*. V takomto zmysle je *pojem dobro* pojmom zloženým, a preto definovateľným. Naproti tomu pojmy *dobré, žlté* ako adjektíva sú pojmy jednoduché, nedefinovateľné a postihnuteľné len intuitívne.

Pojem *dobrý* je syntetický, a nie analytický pojem² ([8], §6) Ak prijmeme Moorove predpoklady, potom nemôžeme tvrdiť, že "dobrom je to, čo si želáme".

Dobré nie je prírodnou vlastnosťou (natural property). Pod prírodným chápe G. E. Moore to, čo je predmetom výskumu prírodných vied a tiež psychológie. Prírodné zahŕňa to, čo existovalo, existuje alebo bude existovať v čase. V tom zmysle aj myšlienka je prírodná. Predmet, ktorý nespĺňa tieto kritériá, nie je prírodný. Podľa G. E. Moora nie je problémom podľa vyššie uvedeného kritéria určiť, ktoré predmety sú prírodné, a ktoré nie. Problém nastáva vtedy, keď máme určiť vlastnosti predmetov - ktoré vlastnosti prírodných predmetov sú prírodné, a ktoré nie? G. E. Moore nepopiera, že slovo *dobré* označuje vlastnosť konkrétnych predmetov - niektoré predmety sa považujú za *dobré*. Ale *dobré* nie je prírodná vlastnosť. Tento predmet má vždy inú prírodnú vlastnosť, kvôli ktorej ho považujeme za dobrý. ([8], § 26) G. E. Moore konštatuje, že neexistuje žiadny základ, prírodný fakt či zákon, ktorý by sme mohli nazvať výlučným dobrom, najvyšším dobrom ([8], § 35).

V etických koncepciách sa pod pojmom *prírodné* podľa G. E. Moora chápe buď to, čo je "normálne", alebo to, čo je "nevyhnutné". A toto normálne, resp. nevyhnutné sa chápe ako *dobré*³ (por. [8], § 35).

² Syntetická definícia zavádza nový termín alebo nový výklad termínu do jazyka. K rôznym typom definícií pojmov pozri ([4], 358 a n.)

³ Podľa Aristotela cieľom ľudského života je *dobro ako blaženosť*, čo možno pretlmočiť aj ako *dobrý život, vydarený život*. Podrobnú analýzu Aristotelových názorov na pojem dobra pozri in: ([10], 460-471).

G. E. Moore nevystupuje proti empirickému konštatovaniu, že napríklad *blaženosť* je cieľom konania človeka alebo sa považuje za dobro. Odmieta však považovať tieto empiricko-deskriptívne fakty za kritérium zdôvodnenia morálnych súdov.⁴ G. E. Moore teda vystupuje proti tvrdeniu, že morálne súdy sú plne redukovateľné na tvrdenia o nejakých faktoch, ktoré sa považujú za prírodné či empirické. Kritizuje teda spôsob morálnej argumentácie v naturalistickej etike ([8], § 37).

* * *

Väčšina etických teórií definovala podľa G. E. Moora pojem dobra analyticky, to znamená, že definovali výraz *dobrý* pomocou iných výrazov. G. E. Moore upozorňuje, že v tomto prípade mnohí filozofi upadli do omylu. Mysleli si, že keď uvádzajú tieto iné vlastnosti, fakticky defínujú dobré; že tieto vlastnosti v skutočnosti nie sú "iné", ale znamenajú absolútne a úplne to isté čo dobrota. Etiky, ktoré defínujú *dobré*, ktoré nie je podľa G. E. Moora prírodnou vlastnosťou prostredníctvom iných prírodných vlastností, v skutočnosti zamieňajú *dobré* ako neprírodnú vlastnosť (non-natural property) s ľubovoľnou prírodnou vlastnosťou (napr. s príjemným)⁵, a tým sa dopúšťajú naturalistického omylu⁶ ([8], § 12).

Ak defínujeme význam slova, ktoré označuje jednoduchý predmet, pomocou iného slova, zamieňame navzájom dva rôzne predmety ([8], § 15). Výraz *Slasť je dobro*, ak sa chápe ako definícia, nerozlišuje podľa G. E. Moora medzi dvoma reálnymi vlastnosťami - *dobrom* a *slasťou*. Moore namieta, že v takto defínovanom výraze slovo *dobro* neoznačuje vlastnú reálnu vlastnosť, ale je defínované prostredníctvom inej reálnej vlastnosti. Takáto definícia stotožňuje určitý empirický predikát *slasť* s normatívnym určením *dobro*, z deskriptívneho určenia vytvára preskriptívne. Takéto stotožnenie je výsledkom naturalistického omylu a v etike je neprípustné.

Naturalistický omyl spočíva teda podľa G. E. Moora v zámene dvoch vecí: v zámene *dobrosti* za to, čo sa považuje za dobré, prípadne v zámene tejto špecifickej kvality za nejakú inú prírodnú vlastnosť, o ktorej sa predpokladá, že je vlastná všetkým morálne dobrým veciam, resp. za nejaký metafyzický objekt či kvalitu. Tieto konkrétne reálne vlastnosti sa nechápu ako *iné*, ale sa chápu ako samotné dobro. Podľa G. E. Moora naturalista odpovedá na otázku, ktoré predmety sú dobré, a domnieva sa, že odpovedá na otázku, aký je význam slova *dobré* (napr. [8], § 12). Naturalistický omyl teda spočíva v identifikovaní pojmu *dobrý*, ktorý je pojmom jednoduchým, s nejakým iným pojmom. Ale základným východiskom etického naturalizmu je podľa Moora téza o tom,

⁴Ide o závery v zmysle morálnej maximy: "Morálne dobré konanie je to, čo spôsobuje maximum príjemného..." Hedonisti tvrdia, že všetko ostatné - okrem príjemného (radosti) - či už dobré konanie, dobročinnosť, poznanie, život, alebo krása, nie je hodnotou samé osebe ani cieľom samým osebe ([8], § 37).

⁵Podľa klasického utilitarizmu morálne dobré, žiaduce závisí od toho, aký je úžitok (utility) daného konania - či prináša šťastie, slasť, úžitok. To je to, o čo ako ľudské bytosti prirodzene usilujeme. "Konanie je správne do tej miery, do akej smeruje k presadeniu šťastia, a zlé do tej miery, do akej smeruje k tomu, že výsledkom konania je opak šťastia. Pod "šťastím" sa myslí pôžitok (rozkoš) a neprítomnosť bolesti; ako "nešťastie" bolesť a odopretie pôžitku." ([7], 10)

⁶Moorov termín *naturalistic fallacy* sa prekladá ako "naturalistický omyl" ([6], 81; [9], 43) alebo naturalistický chybný záver ([1], 252).

že **morálne súdy** sú plne redukovateľné na tvrdenie o nejakých faktoch, ktoré sa považujú za prírodné či empirické v širokom slova zmysle alebo sú metafyzické. Naturalisti redukujú mravné výpovede na výpovede empiricko-deskriptívne, napríklad na sociologické, genealogické, psychologické, biologické ([8], 58, xiii, 73).

* * *

G. E. Moore analyzuje tri typy etík, ktoré sa dopúšťajú naturalistického omylu: naturalistické verzie rôznych typov hedonizmu, ktoré *dobro* vidia v dosiahnutí príjemných pocitov, šťastia, úžitku, slasti; naturalistické etiky, ktoré *dobro* vidia v rozvoji bytia ako takého či v rozvoji ľudských potencií (ide v podstate o evolucionistické etiky); nenaturalistické metafyzické etiky, ktoré obhajujú možnosť redukcie mravných vlastností na nejaké nenaturalistické či metafyzické vlastnosti.

Naturalizmus⁷, ako ho chápe G. E. Moore, predpokladá totožnosť morálneho výrazu *dobrý* a nejakého mimoetického výrazu. Svojím tvrdením, že morálne pojmy sú plne redukovateľné na empiricko-deskriptívne výpovede, premieňa naturalizmus etiku na jednu z prírodných vied. Naturalizmus v Moorovom chápaní nielen že neposkytuje žiadny všeobecný základ zdôvodnenia morálnych noriem, ale navyše tým, že vytvára falošný teoretický základ zdôvodnenia týchto noriem, vystupuje proti cieľom etiky ako vednej disciplíny ([8], 78-79, 102).

Spôsob, akým definujú naturalistické teórie pojem dobra, je podľa G. E. Moora logicky chybný. Či je definícia *dobrého* pomocou opisného predikátora E prijateľná, to si môžeme podľa G. E. Moora overiť nasledovne: Položme si otázku, či je zmysluplné sa pýtať: "Táto vec má vlastnosť E. Je to, čo má vlastnosť E, dobré?"⁸ Otázka je zmysluplná. Odpoveď môžeme zvažovať, odpovedať áno, prípadne nie.

Podmienkou úspešného definovania filozofického pojmu je podľa G. E. Moora totožnosť výrazov nachádzajúcich sa na protíahlych stranách definície. Definícia pojmu musí spĺňať jednu zo základných logicko-sémantických požiadaviek, a to preložiteľnosť či nahraditeľnosť definienda definiensom v texte, pričom podľa logicko-epistemologických požiadaviek definície definiens má vyjadrovať podstatné znaky pojmu, resp. predmetov, ktoré pod daný pojem spadajú.⁹

Ak vyjdeme z týchto základných Moorových požiadaviek na definíciu pojmu - ak teda v uvedenom výroku ide o definíciu - výraz *dobré* a výraz *príjemný* (vlastnosť E) musia mať rovnaký význam, môžeme ich teda navzájom nahradiť. Dostaneme tvrdenie

⁷ V dnešných diskusiách sa označenie naturalistické teórie v etike užíva v širšom a užšom význame. Širší význam zahŕňa všetky etické teórie, ktoré sa dopúšťajú naturalistického omylu čiže identifikujú morálny pojem *dobro* s nejakou inou konkrétnou vlastnosťou prírodného predmetu. Medzi naturalistické teórie sa potom zaraďujú aj subjektivistické teórie, ktoré tvrdia, že všetky mravné výpovede možno preložiť do výpovedí o subjektívnych preferenciách. Užšie chápanie naturalizmu v etike zahŕňa len naturalistické etiky v Moorovom chápaní. Preto ako *naturalistické etické teórie* sa obyčajne označujú etické teórie, ako ich chápal G. E. Moore, a pre etické teórie, ktoré sa dopúšťajú naturalistického omylu, sa používa pojem *definičné teórie* ([9], 45).

⁸ Za vlastnosť E môžeme dosadiť napríklad výraz *príjemný*.

⁹ Definiendum je definovaný výraz (zvyčajne jednoduchý), definiens je definujúci zložený výraz.

"Je to, čo je príjemné, príjemné?" Otázka nemá zmysel. Podľa G. E. Moora testom tejto analýzy¹⁰ neprejde žiadna reálna vlastnosť. Slovo dobré teda nemožno definovať prostredníctvom žiadnej reálnej vlastnosti ([8], § 13).

Moorov argument otvorenej otázky ukazuje na to, že prirodzený jazyk používa slovo *dobré* na iný účel než na opis. Naznačuje, že k opisovaným vlastnostiam či konaniam zaujímame hodnotiaci postoj.

* * *

Kritici Moorovej analýzy naturalizmu ukázali, že v Moorovom zmysle nie je v skutočnosti možná žiadna konceptuálna analýza. Podľa C. L. Stevensona konštatovanie mravných súdov sa podstatne líši od konštantovania faktov v inej oblasti. Ak povieme o nejakom konaní, že je dobré, vždy je to spojené so zaujatím istého schvaľujúceho postoja, ktorý nie je prítomný v iných bežných výrokoch. Keď o niečom tvrdím, že je to dobré, zároveň to schvaľujem. Podľa Stevensona veta "Pokladám to za dobré" je časťou významu "schvaľujem to" ([11], 18).

William K. Frankena upozorňuje, že spor o definíciu pojmu *dobrý* je sporom o pojem významu morálnych pojmov. W. K. Frankena spochybnil základný Moorov predpoklad, a to jeho pojem významu. G. E. Moore vychádzal z jednoduchého modelu významu slova. Domnieval sa, že hodnotové výroky sú jednoduché predikatívne výroky-podobne ako napríklad výroky s predikátmi farieb. Tak, ako môžeme povedať, že kvet je žltý, môžeme podľa Moorovho názoru povedať "Slasť je dobrá", "Píla je dobrá"... Tento model však nezodpovedá rozmanitému používaniu slova *dobré*. W. K. Frankena zastáva stanovisko, že význam slova je daný jeho použitím v jazyku. Odmieta Moorovu tézu, že jazykový úzus je pre význam bezvýznamný. Slová, samozrejme, používame na to, aby sme označili predmety. Z toho však neplynie, že je to jedine možné použitie a že slovo má význam len vtedy, keď označuje nejaký predmet. Naopak, používanie jazyka nemožno oddeliť od iných činností človeka a aby sme dospeli k významu, musíme sa práve naopak zaoberať bežným jazykovým úzusom. Významová analýza preto nemôže vychádzať zo slova *dobré*, musí sa zamerať na rôzne spôsoby jeho použitia. Aj morálne indiferentné výroky môžu mať pre etiku svoj význam. W. K. Frankena v protiklade k názorom G. E. Moora zastáva stanovisko, že ak chceme dospieť k významu slova *dobrý*, musíme sa naopak pýtať na bežný jazykový úzus. Podľa W. K. Frankenu v jednotlivých etických koncepciách ide o odlišnosť názorov na pojem význam slova, a preto nemožno hovoriť o naturalistickom omyle v etike.

Na druhej strane zo skutočnosti, že žiadna z doterajších etických koncepcií nedokázala odolať argumentu otvorenej otázky, nemožno podľa W. Frankenu vyvodiť záver, že naturalizmus v etike je neudržateľný. Je možné, že sa nájde taká definícia významu slova *dobrý*, ktorá odolá Moorovmu argumentu otvorenej otázky ([3], 57-58).

R. M. Hare v práci *The Language of Morals* (1952) sa pokúsil preformulovať Moorove argumenty proti naturalizmu spôsobom, ktorý je dodnes diskutovaný. Prečo je naturalizmus v etike neobhájitelný, dokazuje tento autor nie iba vo vzťahu k významu

¹⁰ Moore nazýva tento spôsob testu *argumentom otvorenej otázky*, ktorý si kladie za cieľ ukázať, že propozície s predikátorom *dobré* sú syntetické čiže nemožno definovať *dobré* prostredníctvom inej vlastnosti.

slova *dobrý* v morálnom význame, ale aj vo vzťahu k akémukoľvek používaniu tohto slova. G. E. Moore vo svojej práci *Principia Ethica* vychádzal z predpokladu, že existujú určité "definujúce charakteristiky" predmetu, ktorý označujeme slovom *dobrý*, a že naturalistické etiky stožňujú slovo *dobrý* s niektorou z týchto charakteristík. R. M. Hare v tejto súvislosti dokazuje, že ak použijeme vo vete slovo *dobrý*, nejde o deskriptívnu, ale o hodnotiacu vetu. Znamená to, že určitá bližšie špecifikovaná skupina ľudí vyjadruje svoj postoj k predmetu, napríklad vyjadruje obdiv k danému predmetu. Inými slovami, hodnotí ho. Daný predmet má zasa tendenciu u určitej skupiny ľudí tento pocit vyvolať ([5], 84).

Podľa R. M. Hareho význam slova možno posúdiť na základe toho, ako sa používa. Význam slova musí zohľadňovať funkcie, ktoré má dané slovo v jazyku. Z tohto hľadiska slovo *dobrý* podľa R. M. Hareho nie je odborným termínom čiže nemôže byť definované prostredníctvom deskriptívnych charakteristík. Deskriptívne charakteristiky neobsahujú vysvetlenie, prečo je vec dobrá.

Slovo *dobrý* patrí medzi hodnotové termíny, ktoré majú špeciálnu funkciu v jazyku a tou je pochvala. Hodnotové slová nemôžu byť synonymom ani nemôžu byť definované v termínoch iných slov, ktoré túto funkciu nemajú. Ak použijeme slovo *dobrý*, v podstate doporučujeme, chválime danú vec, dávame pozitívnu informáciu o veci iným ľuďom, resp. od iných preberáme na základe ich hodnotenia vec ako dobrú. Predmet označíme slovom *dobrý*, teda *hodnotíme ho ako dobrý*, vtedy, keď napríklad uspokojuje naše záujmy, potreby alebo ak ho považujeme za normálny, prirodzený a pod. V slove *dobrý* sú preto podľa R. M. Hareho na rozdiel od iných adjektív vždy spojené dva významy - deskriptívny a hodnotiaci ([5], 111). Hodnotiaci význam slova *dobrý* je na rozdiel od ostatných adjektív vždy primárny, pretože nech použijeme toto slovo v akýchkoľvek súvislostiach, vždy vyslovujeme určitú chválu či doporučenie, aby sme v prípade voľby dali hodnotenej veci prednosť. Tým sa stáva hodnotiaci význam slova *dobrý* konštantným pre všetky triedy objektov, pri ktorých sa slovo *dobrý* používame. ([5], 114).¹¹

Ani podľa autorov P. Koláča a V. Svobodu Moorova argumentácia nevyvracia podstatu etického naturalizmu, pretože podľa nich etický naturalizmus spočíva v niečom inom. Podľa týchto autorov pri analýze naturalizmu nie je dôležité klásť primárne dôraz na zmysel slov, ale na tézu, že pravdivé morálne sudy sú pravdivé vďaka tomu, že existujú nejaké prírodné fakty - fakty vo fyzikálnej, prírodnej realite. Ak dokážeme, že slovo *dobrý* nie je synonymom žiadneho mimoetického slova, ako to urobil G. E. Moore, nedokážeme tým ešte, že etické tvrdenia nie sú pravdivé vďaka existencii prírodných faktov. Ak aj etické výrazy sú sémanticky autonómne, ako to naznačil G. E. Moore, neznamená to ešte, že etika je ontologicky autonómna čiže nezávislá od prírodnej reality. Sémantická autonómia obecné neimplikuje autonómiu ontologickú. Sémantická nezávislosť istých vyjadrení nebráni odvodiť záver o ontologickej rôznosti toho, o čom toto vyjadrenie hovorí ([6], 85-86).

* * *

¹¹ Bližšie pozri PALOVIČOVÁ, Z.: K niektorým významom pojmu *dobrý* v morálnej filozofii. In: *Filozofia* 9, 2000, s. 692-697.

Moorova práca *Principia Ethica* bola zameraná predovšetkým proti utilitarizmu, ktorý v danom období predstavoval dominantný prúd v etike. K naturalistickému omylu však dochádza aj v iných typoch etickej argumentácie. Žiadna etika sa nevyhne otázke pôvodu noriem ako motívu morálne záväzného konania. Morálne výroky sa chápu ako hodnotové súdy, z ktorých plynú kritériá morálneho správania. Tieto vety preberajú funkciu najvyšších morálnych princípov. Spôsob adekvátneho zdôvodnenia morálnych noriem má značný praktický dosah.

Na druhej strane ťažko nájsť uspokojivú definíciu akéhokoľvek morálneho pojmu vrátane pojmu dobra. Spôsob uvažovania o etických otázkach, s ktorým prišiel G. E. Moore v diele *Principia Ethica*, je stále živý. G. E. Moore neobhájil tézu, že naturalizmus je principiálne mylný, ale objavil argumentačný postup, ktorý poukazuje na niektoré dôležité rysy dobra a ktorý problematizuje každú snahu plne sa stotožniť s nejakou naturalistickou alebo metafyzickou redukcionistickou definíciou dobra. Žiadny opis (v zmysle deskriptivistickej redukcie) nemôže vyčerpať sémantický obsah morálnych pojmov, ktorých podstatným rysom je ich vplyv na naše konanie.

LITERATÚRA

- [1] ANZENBACHER, A.: Úvod do etiky. Praha 1994.
- [2] FOOT, Ph. (ed.): Theories of Ethics. Oxford 1967.
- [3] FRANKENA, W. K.: The Naturalistic Fallacy. In: Mind 48, 1939; tiež in: ([2], 50-63).
- [4] GAHÉR, F.: Logika pre každého. Bratislava 1998.
- [5] HARE, R. M.: The Language of Morals. Oxford 1990, 7. vyd.
- [6] KOLÁŘ, P. - SVOBODA, V.: Logika a etika. Úvod do metaetiky. Praha 1997.
- [7] MILL, J. S.: Utilitarianism. New York 1957.
- [8] MOORE, G. E.: Princípy etiky. Moskva 1984.
- [9] RICKEN, F.: Obecná etika. Praha 1995.
- [10] SMREKOVÁ, D.: K dejinno-filozofickým zdrojom renesancie pojmu cnosti. In: Filozofia 2000, č. 6, s. 460-471.
- [11] STEVENSON, C. L.: Moore's arguments against certain forms of naturalism. In: ([2], 16-32).

Príspevok vznikol vo Filozofickom ústave SAV ako súčasť grantového projektu č. 2/6118/99.

PhDr. Zuzana Palovičová, CSc.
Filozofický ústav SAV
Klemensova 19
813 64 Bratislava
SR